

היבטים לשוניים בפרשת כי-תבוא עט

דקדוקי מלים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת כי-תבוא ובהפטרה ובראשון של נצבים

כו ו **וַיַּעֲנֶנּוּ**: הי"ד בשוא ללא דגש, העי"ן בפתח והנר"ן בדגש: לשון עינוי. אם יקרא את הי"ד בפתח משמעותו ענייה

כו י **וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ**: בזקף קטון בלבד ללא דרבן (מקל)

כו יב **לְעֵשֶׂר**: לשים לב לניקוד: למ"ד בפתח, עי"ן בשוא נח, שי"ן רפויה. לא: **לְעֵשֶׂר**. **מֵעֵשֶׂר**: העי"ן בשוא לא בחטף

כו יד **לְמַת**: הלמ"ד בשוא לא בקמץ, אם יקרא בפתח ודגש במ"ם, משנה משמע למיודע

כו יז **הָאֱמֶרֶת**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה בדומה לו בהמשך יח **הָאֱמִירָה**

כו יט **וְלִהְיֶהֱךָ**: געיה בלמ"ד וה"א בשווא נח

כז ב **נִתֵּן לָךְ**: אין טעם נסוג אחור

כז ג **בְּעִבְרָךְ**: העי"ן בקמץ קטן

כז ו **וְהֵעֲלִיתָ**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה שלאחריה

כז ז **וְאָכַלְתָּ שָׁם**: טעם נסוג אחור לכ"ף ודגש חזק בשי"ן מדין אתי מרחיק

כז ט **אֵל כָּל-יִשְׂרָאֵל**: תיבה **אֵל** בסגול ובמרכא, אינה מוקפת לתיבה שלאחריה. **נְהִיִּיתָ לְעָם**: געיה בת"ו והלמ"ד ללא דגש אתי מרחיק

כז יב **וַיְהוֹדֶה**: הוא"ו בחירק מלא. **וַיִּשְׁשַׁכְּר וַיִּוֹסֶף וּבִנְיָמִן**: טעם טפחא בתיבת **וַיִּשְׁשַׁכְּר**

כז יד **וְאִמְרוּ**: האל"ף במרכא כטעם משנה

כז טו **אָרוּר** כדי להקל על הקורא לזכור את הטעם במלה ארוך שחלקם מוטעם בזקף גדול, חלקם ברביע ואחד בודד בפשטא יש להעזר בסימן הזה¹: כאשר המלה ארוך באה בראש השורה או בסופה, מוטעם בזקף גדול, באמצע השורה, ברביע או בפשטא. היחיד שיוצא מן הכלל הוא האחרון המוטעם ברביע על אף שהוא מתחיל באמצע השורה **אָרוּר אֲשֶׁר לֹא-יָקִים**

תוֹעֲבַת: העי"ן בחטף פתח ולא בצירי

כז כה **דָּם נָקִי**: הדל"ת בקמץ ולא בפתח

כח א **עַל כָּל-גֹּיֵי הָאָרֶץ**: טעם טפחא בתיבת **עַל**

כח ח **וּבִרְכָךְ**: הטעמה משנית בב"ת והכ"ף הראשונה, על אף הקושי, בשווא נח

כח ט **נִשְׁבַּע-לָךְ**: געיה בנר"ן

כח יא **לְתַת לָךְ**: טעם נסוג אחור ללמ"ד

כח כ **הַשְּׂמִדָּךְ**: המ"ם בסגול והכ"ף הסופית קמוצה. **וְעַד-אֲבָדְךָ**: הב"ת בקמץ קטן

כח כז **וּבִטְחָרִים**: יש לשים לב לכתיב וקרי וכן בהמשך בפס' ל

כח כט **בְּצִהָרִים**: הצד"י בקמץ גדול והה"א אחריה בחטף קמץ. **הַעֲנֹר**: הה"א בפתח, לא בקמץ

כח ל **וְלֹא-תֵשֵׁב בּוֹ**: אין טעם נסוג אחור

¹ סימן זה טוב למשתמשים בספרי התורה הרגילים (מכל העדות) שנכתבו בעשרות השנים האחרונות.

כח מא וְלֹא-יְהִי לָךְ: אין טעם נסוג אחור
 כח מב יִירָשׁ: יו"ד ראשונה בשווא נע, יו"ד שנייה קמוצה
 כח מג מַעְלָה מַעְלָה: העי"ן בשווא נח ומ"ם שנייה בדגש חזק
 כח מט עָלֶיךָ גֹּי: דגש חזק בגימ"ל מדין אתי מרחיק
 כח נה יֹאכֵל: הכ"ף בצירי ולא בפתח. אִיבָךְ: היו"ד בחירק חסר והב"ת אחריה בשווא נח, כן הדבר גם בהמשך הפרק כח נז.
 כח נו וּבְבִתָּה: ב"ת ראשונה בשווא נח, כן הדבר גם בפסוק הבא וּבְבִתֶּיךָ
 כח נח הַנְּכַבֵּד: ב"ת בקמץ ולא בפתח. אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ: טעם טפחא בתיבת אֵת
 כח נט וְחַלְלִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים: טעם טפחא בתיבת וְחַלְלִים²
 כח סד וְעַבְדֹת שָׁם: טעם נסוג אחור לב"ת ודגש חזק בשי"ן
 כח ט ד לֹא-בָלוּ: במלרע. שְׁלֹמֹתֵיכֶם: שי"ן שמאלית
 כח ט ז לְרֵאוּבֵנִי: הר"ש בדרך כלל בגעיא, רבים משתבשים לקרוא מלה זו: לְרֵאוּבֵנִי. הר"ש מנוקדת בשורק והאל"ף נחה כלומר איננה מנוקדת כלל. מילה זו נקראת: לְרֵאוּבֵנִי. הַמְנַשֵּׁי: השווא במ"ם נע
 כח ח אֵת כָּל-אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טעם טפחא בתיבת אֵת
הפטרת פרשת כי תבוא ישעיהו ס א-כב:
 א קוּמִי אֲזִרִי: שתיהן במלעיל
 ה תִּרְאִי: הר"ש בשווא נח לשון ראייה; וּפְתַח: במלרע
 ו שְׁפַעַת: השי"ן בגעיא ועם זאת הפ"א בשווא נח; כָּלֶם מְשַׁבָּא יָבֹאוּ: טעם טפחא בתיבת כָּלֶם
 ז יִקְבְּצוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לקו"ף, הב"ת בשווא נע, היו"ד בחירק חסר, לא בשווא. יִשְׁרְתוּנָךְ: הר"ש בשווא נע ההטעמה בת"ו, במלעיל, כן הדבר גם בהמשך פס' י
 יד וְקִרְאוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לקו"ף
 טז וַיִּדְעַת: העי"ן בפתח
 יז אָבִיא כֶסֶף: טעם נסוג אחור לאל"ף הראשונה. וְנִגְשִׁיךָ: שי"ן שמאלית
 יט לֹא-יְהִיֶה-לָּךְ: געיה ביו"ד הראשונה, בדומה לו בפס' הבא. וְהִיֶה-לָּךְ: געיה בה"א הראשונה
 כ יִירָשׁוּ אֶרֶץ: טעם נסוג אחור ליו"ד המנוקדת בחירק מלא, הר"ש אחריה בשווא נע
קריאה לשני וחמישי של נצבים:
 כט יב יְהִיֶה-לָּךְ: געיה ביו"ד הראשונה, בדומה לו בהמשך פס' יח. לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת
 כט יד וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פָּה: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה פָּה להסמיכה לקודמתה³

² כן הוא בכתר ארם-צובה ובשני כתבי יד נוספים.

³ על מנת למנוע שיבוש ההפסק בין המילים כתוצאה מצירוף הטעמים תביר-טפחא, שלא יישמע כאילו כתוב וְאֵת

אֲשֶׁר אֵינְנוּ - פָּה עִמָּנוּ הַיּוֹם

כט יט יַעֲשֶׂן: העי"ן בשווא נח. וְרַבְצָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לרי"ש, עם זאת השווא נע, דגש חזק בבי"ת השנייה מדין אתי מרחיק
כט כב כְּמַהֲפֹכֶת: הה"א בשווא נח

כז ט דפי פרשת השבוע של בר-אילן כי-תבוא עט

שמעון אליעזר הלוי ספירו פרופ' אמריטוס בבית הספר ללימודי יסוד באוניברסיטת בר-אילן.

"היוס הזה נהיית לעם לך' אלקיך"

התהליך שהתחיל כהבטחה לזקן יחיד, ללא בנים, בשם אברהם: "וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל" (בר' יב:ב) נשנה לקבוצה של שבטים משועבדים, צאצאי אברהם במצרים: וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם (שמות ג, ז), בתוספת ש"הגוי גדול" יהיה עם מיוחד, עם ד'. לאחר שחרור מצרים הוא קיבל אישור בסיני: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שם' י:ז), והוא בא לקיצו רק אחרי ארבעים שנה בערבות מואב, בהכרזה רשמית: "היוס הזה נהיית לעם לך' אלקיך" (דברים כז, ט). נשאלת השאלה, הרי ה"ולקחתי" שהובטח לבני ישראל במצרים הוא אחד מארבע לשונות הגאולה, שלפי המפרשים התגשמה בקבלת התורה בסיני. אם כן, איך ניתן להבין את ההכרזה בערבות מואב, המרמזת שעד כה לא הגיעו בני ישראל לדרגה של עם ד'? מה היה חסר, ומה קרה באותו "היוס" שענה על הדרישה?

המלבי"ם⁴ מפרש שקבלת הברית בסיני לא הייתה מושלמת לגמרי, משום ששם היה מרכיב של כפייה: הקולות, הברקים והאש גרמו לאימה ופחד, כמו שאמרו בני ישראל "פֶן נָמוּת (שמות כ, טו)". ואילו בברית שבערבות מואב, אחרי שבני ישראל כבר טעמו את איכות החיים המתנהלת לפי התורה, וכבר ראו את ישועת ד' במלחמת סיחון ועוג, קבלתם את התורה הייתה מתוך אהבה והערכה, והעלתה אותם להיות עם ד'.

ברצוני להתרכז כאן בפן⁵ אחר של הנכונות הדרושה להיות לעם ד'. יש לזכור שהתהליך מורכב משני שלבים סידוריים והכרחיים. קודם צריכים להיות "עם" כשלעצמו, ורק אחר כך ראוי להיות נבחר לעם ד'. כל זאת מפני שאלוקים בחר בישות קיבוצית (collective) להיות שליחיו ונציגיו בעולם, ושחקן ראשי בדרמה של ההיסטוריה. לא נבחרה אישיות וגם לא ארגון בין לאומי. הישות הקיבוצית מקיפה יותר ממשפחה ומגוונת יותר משבט. היא נקראת "עם"/"לאום", ומסוגלת לאחד יחידים לא רק על ידי קשרי תרבות כמו שפה וספרות משותפת, אלא בעיקר באמצעות היסטוריה מרשימה משותפת. כאשר החליט אלוקים להשתמש באומה כנציגו בהיסטוריה, הוא "לקח על עצמו" ליצור אותה מההתחלה ולהשגיח על התפתחותה,⁶ כמו שאמר הנביא בשם ד': "עַם זֶה יִצְרַתִּי לִי תִחְלָתִי וְסִפְרוֹ יִשְׁעִיהוּ מִגּוֹ." (כא).

המושג של "עם" ועל תחושת ה"לאומיות" מרכזיים בסיפור המקראי, מתחילתו ועד סופו. בספר בראשית העולם המאוכלס מתואר כחברה של עמים שונים,

⁴ א"ה. מלבי"ם ראשי תבות מאיר לייבוש בן יחיאל מיכל, שם משפחתו היה ויזר. תקסט-תרלט. לענ"ד ראוי לומר 'הרב מלבי"ם' ולא לקוראו בשמו הפרטי, או בכינוי שאינו כולל הרב.

⁵ א"ה. מסופקני אם ביטוי מצוי זה 'פֶן', נכון מבחינה לשונית, כפי הנראה 'פָּנִים' הוא ביטוי שאין לו צורת יחיד כמו 'נעורים' 'זקונים' וכד'.

⁶ הלא הוא אביך קנך הוא עֲשֶׂה וְיִכְנֹךְ (דברים לב, ז), ראו גם משל הכרם: "וַיַּעֲזָקוּהוּ וַיִּסְקְלוּהוּ וַיִּטְעוּהוּ שֶׁרֶק יִשְׁעִיהוּ" (ה. ט). כלומר, גם לפני הנטיעה הכין אלוקים סביבה מתאימה.

המדברים שפות שונות,⁷ ושהיחסים ביניהם יוצרים את הדינמיקה של ההיסטוריה. בזירה הזאת עם ד' מיועד לפעול כדי להגשים את התכנית של אלוקים, לפעמים בעזרת עמים אחרים ולפעמים על אף התנגדותם. למעשה, אחרי מאות שנים של סבל ב"כור הברזל" (דב' ד:כ), של עבודת פרך במצרים, נוצר בהכרה הקיבוצית של בני ישראל בסיס משותף של אחווה ואחריות הדדית, שאפשר להם להגיע לסיני "בלב אחד" (רע"י על שמ' יט:ב), ולענות יחד "כל אשר דבר יי נעשה" (שמות יט, ח). עם זאת, הטא המרגלים (במ' י"ג) הוכיח שבני ישראל לא היו מסוגלים עדיין להתאחד כדי לצאת למלחמה ולרכוש לעצמם נכס לאומי, החיוני כל כך לחיים עצמאיים בארצם.

א"ה. לפני שנמשיך בדבריו, חטא המרגלים, הבכייה ההכרזה נתנה ראש ונשובה מערימיה (במדבר יד, ד), וכל ההתנהגות הראתה שהם עדיין עבדים כנפשמ, והחיש פן ינחם העם בראתם מלחמה (שמות יג, יז) עדיין קיים, ולכן דור העבדים אינו יכול להכנס לארץ.

נחזור לשאלה דלעיל: מה קרה בערבות מואב שאפשר לבני ישראל להגיע לדרגה של עם ד'? המלבי"ם בפירושו הנזכר לעיל מקשר את ענייננו לפסוק שמופיע מייד לאחר חתימת הברית בערבות מואב: וְלֹא נָתַן יְיָ לְקַסֵּם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנַיִם לְשִׁמֵּעַ עַד הַיּוֹם תִּהְיֶה (דברים כט, ג). המלבי"ם אומר שגם הפסוק הזה מתייחס לאותו היום שבו נעשו בני ישראל לעם ד' (דב' כז:ט). שני דברים קרו באותו זמן: שני אירועים שהצביעו על התחזקות תחושת הלאומיות בתוך בני ישראל:

1. רע"י (כט ג) מביא מסורת נפלאה: באותו יום שנתן משה ספר התורה לבני לוי (לא:ט) באו כל ישראל לפני משה ואמרו: 'משה רבינו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עלינו! ואמרו לנו מחר לא לכם נתנה! ושמה משה על הדברים.⁸
- אין לך ראייה גדולה מזו לתחושה החזקה של אחווה לאומית. טענת ישראל משקפת לא רק הערכה גדולה לתורה כדבר ד', אלא גם ראייה של השיבותה כנכס יקר ומיוחד הנמסר מדור לדור, והמכיל את ההיסטוריה המשותפת והספרות הלאומית של העם. גם הדאגה שלהם "על מה יאמרו להם מחר" מעידה על הבנתם, שוויכוחים כמו "למי ניתנה התורה" יכולים ליצור פילוג בעם, ושזהות יהודית אמיתית כוללת הזדהות גם עם ישראל וגם עם תורת ישראל.⁹
2. לפי הרמב"ן (כח מב **א"ה**, הרמב"ן הוא בפרשת בחוקותי לא בפסוק שהוא מציין, קטעים ממנו מובאים בהמשך), התוכחה הראשונה, בפרשת "בחוקותי" (וי' כ"ו), הייתה נבואה על חורבן בית ראשון, והתוכחה השנייה, בפרשתנו, הייתה נבואה על חורבן בית שני. אחד מהשינויים הבולטים ביניהם הוא, שבתוכחה הראשונה גורל בני ישראל, לטוב או לרע, נראה כעניין שבינם לבין אלוקים, ואין מידע רב על מה יהיה אחרי גלותם, אף אם ירצו את עֹנֵס (ויקרא כו, מג). אלוקים מבטיח רק "וְזָכַרְתִּי לְהֵסֵב בְּרִית רֵאשֵׁינִים (ויקרא כו, מח)". בתוכחה השנייה, שהיא חלק מברית ערבות מואב, בני ישראל שומעים על התפקיד הנשגב והחובק עולם שלהם כ"עם ד'". האמירה פִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עֲלֶיךָ (דברים כח, י) מחייבת: עיני העמים יהיו עליהם תמיד כך שאם תשמעו תהיו: "עֲלִיזֵן עַל כָּל חַגֻּוֹם... לְתַהַלְלָהּ וְלִשֵּׁם וּלְתַפְאֶרֶת (דברים כו, ט) "אִם לֹא תִשְׁמָעוּ...

⁷ עיינו בר' י, דב' לב:ח, יח' כ:לה.

⁸ דאגה דומה הייתה לבני ראובן ובני גד כשחזרו למקומם בעבר הירדן, ראו יח' פרק כ"ב.

⁹ רמז לזה במגילת רות: "עֲמֵד עִמִּי וְאַל תִּהְיֶה אֱלֹהֵי (רות א, טז)

וְהָיְתָה לְשִׁמְחָה לְמִשְׁלַל וְלִשְׂנִינָה בְּכָל הַעַמִּים אֲשֶׁר יִנְהַגְךָ יְיָ שְׂמֵחָה (דברים כח, לו) ". התוצאות של שני המצבים הנזכרים הובילו את בני ישראל להכרה לאומית, כולל המרכיב החסר. כלומר, עד אז בהכרה הלאומית שלהם היו רק זיכרונות של העבר; של האבות ושל יציאת מצרים, אבל לא הייתה להם מודעות על ייעודם ועל המטרה הלאומית מעבר לכניסה לארץ. באור זה אפשר להסביר מה שקרה באותו "היום", שגרם להצהרה "וְלֹא נָתַן יְיָ לְכֶסֶם לֵב לְדַעַת (דברים כט, א) ": ההיקף האוניברסלי של משימתם, "וְעֵינַיִם לְרֵאוֹת", ואיך זה התחיל כבר להתגשם בעבר הירדן, "וְאֶזְנַיִם לְשִׁמְעַ": להבין שפקודי ד' ישרים והתורה היא חֲכַמְתְּכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הַעַמִּים (דברים ד, ו). ולכן, הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעַם לְיְיָ אֱלֹהֶיךָ.¹⁰

א'ה. לא מצאתי ברמב"ן בפרשתנו שפירש ככה. גם לא ברור מה דברי הרמב"ן ומה דברי הכותב. אכן הרמב"ן בפרשת בחוקותיי כותב כדברים האלה.

אבל במשנה תורה אמר "אם לא תשמע בקול ה' אלהיך: לשמר לעשות את כל מצותיו (דברים כח, טו)", ויזכיר שם תמיד לשון 'ארירה', ופתח בהן "אָרַר אֶתְּךָ (פס' טו ואלוף)", כי הברכה נעדרת מהן; ואמר "יתן י' (פס' כד)". וזהו מאמר רבותינו (ראה מגילה לא, ב): קללות שבתורה (צ"ל: שבתורת כהנים) בלשון רבים, ומשה כי אמרן, מפי הגבורה אמרן; ושבתורה - בלשון יחיד, ומשה כי אמרן, מפי עצמו אמרן; כי הגבורה עשתה משה שליח בינה ובין ישראל. ודע והבן, כי האלות האלה ידמוזו לגלות הראשון, כי בבית ראשון היו כל דברי הברית הזאת, הגלות והגאולה ממנו. שכן תראה בתוכחות, שאמר "וְאִם בְּחַקְתִּי תִמָּאֲסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל וְנִפְשְׁכֶם (ויקרא כו, טו)", ואמר "לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי" (שם), וזכיר בהם במות וחמנים וגלולים (שם פס' ל), כי היו עובדי עבודה זרה ועושים כל הרעות. והוא שאמר "וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִחְחֶכֶם" (פס' לא) - יתרה בהם לסלק מהם מקדשו וקבול הקרבנות, שהיו לרצון לו במקום (פס' כו), וגלות בסוף (פס' לג), כי כל זה היה שם, כאשר בא בפירוש בספר ידמיהו (לב, כד). ואמר בגלות "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ... כָּל יְמֵי הַשְּׂמֵחָה תִּשְׁבֹּת אֶת אֲשֶׁר לֹא שְׁבִתָּה" (שם לד-לה) - שהיו שנות הגלות כשנים אשר בטלו השמיטות; וכן אמר הכתוב בגלות שהוא "למלאות (בנוסחתי: למלאות) דְּבַר יְיָ בְּפִי יִרְמִיָּהוּ עַד רִצְתָהּ הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיךָ כָּל יְמֵי הַשְּׂמֵחָה שְׁבִתָּה לְמֵלֶאכֶת (בנוסחתי: למלאות) שְׁבָעִים שָׁנָה (דברי הימים ב, לו, כא)". כן התרה בהם וכן הגיע אליהם; אם כן, דבר ברור הוא שעל הגלות שהוא דבר הכתוב. ותסתכל עוד בענין הגאולה ממנו - שאינו מבטיח, רק שיזכור ברית אבות ובזכירת הארץ (ראה לקמן מב), לא שימחול עונם ויסלח חטאתם ויוסיף אהבתם כקדם, ולא שיאסוף את נדחיהם. כי היה כן בעלותם מבבל, שלא שבו, רק יהודה ובנימין והגלויים עליהם מעט מקצת השבטים אשר גלו לבבל; ושבו בדלות ועבודת מלכי פרס. וגם לא אמר שישבו בתשובה שלימה לפניו, רק שיתודו ב"עונם" ו"עון אבותם" (לקמן, טו). ומצינו אנשי בית שני עושים כן, כמו שיתודה דניאל: "חֲטָאנוּ וְעֵוִנוּ הִרְשָׁענוּ וּמְרַדְנוּ וְסוֹר מַעֲוֹתֶיךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ (דניאל ט, ח) וְגו', "לְמַלְכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ וְלְאֲבֹתֵינוּ (שם פס' ח) " (שם, ח); וכתב "כִּי בְחַטָּאֵינוּ וּבְעֹנֹת אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַם... לְחַרְפָּה" (פס' טו); וכן נחמיה התודה (ראה נחמ' א, ה"א), ועזרא אמר (ראה נחמ' ח, ד) "מִלְכֵנוּ שְׂרֵינוּ כְּהֵנִינוּ וְאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תוֹרַתְךָ" (ראה נחמ' ט, ל"ד) - כי כלם למדו מן התורה שיתודו עונם ועון אבותם. וכל אלה דברים ברורים בברית הזאת, שהוא באמת ידמוזו לגלות הראשון והגאולה ממנו.

¹⁰ אולי זה הפירוש "וְאֶזְרָךְ וְאֶתְנֶךָ לְבְרִית עִם לְאֹר גוֹיִם (ישעיהו כב, ו)" רק כאשר בני ישראל יקבלו את הברית כעם, הם יוכלו לתפקד כ"אור גוים", ואז "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאֹרְךָ (ישעיהו ס, א)".

אבל הברית שבמשנה תורה (ראה דב' כז'כט,ח) - רמו לגלותינו זה ולגאולה שנגאל ממנו; כי הסתכלנו תחלה, שלא נרמו שם קץ וקצב, ולא הבטיח בגאולה, רק תלה אותה בתשובה; ולא הזכיר בעברות ההם שיעשו אשרים וחמנים ויעברו עבודה זרה כלל, אבל אמר "וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו (דברים כח, טו)" - יאמר, כי מפני שיעברו על קצת מצותיו, שלא ישמרו ויעשו את כלן, יענשו; שכך היה בבית השני, כמו שאמרו (ראה יומא ט,ב): בית ראשון מפני מה חרב? מפני עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים; בית שני, שאנו בקיאין בהם שהיו עוסקין בתורה ובגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם... וכל אלה רמזים כאלו יזכירו בפירוש ענין גלותינו זה והגאולה בברית ההיא, השנית - גאולה שלימה, מעולה, על כלנו: אמר "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה (דברים ל, א)" וגו', והבטיח "וְהָיִיבְךָ (בנוסחנו: וְהִיטְבֶּךָ) וְחִיטְבֶּךָ (שם פס' ה), שהיא הבטחה לכל שבטי ישראל, לא לששית העם; ושם הבטיח שיכרית ויכלה המגלים אותנו, שנאמר "וְנָתַן יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת... הָאֱלֹת הָאֵלֶּה עַל אֲבִיךָ וְעַל שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ" (שם פס' ז); והנה 'אויבך' ו'שונאיך' - רמו לשתי האומות אשר ירדפו תמיד אחרינו, ואלה הדברים יבטיחו בגאולה העתידה הבטחה שלימה מכל חזיונות דניאל. וכן מה שאמר בכאן "וְשָׁמְמוּ עָלֶיךָ אֲבִיבֶיךָ (ויקרא כו, לב)" - היא בשורה טובה, מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו; וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו; ואשר היתה נושבת מעולם - והיא חרבה כמורה; כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם. והנה הברית הראשונה, אשר בפרשה הזאת - הקדוש ברוך הוא כרת אותה, כי כן היה שמו הגדול עמנו בבית הראשון; והברית השנית, שבפרשת זוהיה כי תבוא - מפי משה, לסלק שכנינו לגמרי; שלא היה בבית השני רק כבוד שמו, שנאמר "וְאָרְצָה בּוֹ וְאֶפְבְּדָה (חגי א, ח)" ותוספת הה"א רמו לשניה שבשם הגדול. וכבר דרשו בו מדרש אחר גם כן: רמו לחמשה דברים שהיה הבית השני חסר וכו' (ראה יומא כא,ב). ע"כ מהרמב"ן פרשת בחוקותי.

3. ועוד: אף על פי שראינו שיש לפקפק באמינות של הסכמת בני ישראל לברית סיני, בכל זאת, השיפתם לחוויה אלוקית גדולה כל כך ונוראה כמו "פָּנִים בְּפָנִים (דברים ה, ד)" חדרה לעומק ההכרה הקולקטיבית שלהם, כך שכל אחד מהקשרים הטבעיים שלהם: משפחתיים, אתניים ולאומיים קיבל נימה "דתית". התוצאה הייתה, שכל התחברות שהיא לזהות היהודית יכולה להוביל לחיבור עם אלוקי ישראל. ואולי זה מה שעומד מאחורי גישת הרב א"י הכהן קוק לתנועה הציונית החילונית, כפי שמתאר אליעזר שב"ד: תולדות ההגות היהודית במאה ה-20. (ישראל תש"ן) עמ' 131.

התהליך הרוחני, המתבטא בתפנית מהתבוללות גמורה לזהות יהודית, מתגלה האמת היא מבטאת את העצמות המסתתרת ובתור שכזאת היא ההזדהות היהודית האמיתית, כפי שהוא יכול להשיג אותה עכשיו לדידו של הראי"ה קוק יש בהזדהות הלאומית החילונית אמת של דרך, או אמת של תהליך גילוי.

כט ג אשר יובל 'מחלקי המים'
המאמר כלומר הליקוטים וההערות ארוך יותר ממה שהובא כאן.
האם הוחמצה השעה?

וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרִאֲוֹת וְאָזְנוֹיִם לְשִׁמְעַת עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (דברים כט ג, פרשת כי תבוא).¹¹

מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְכֶם זֶה לְהִסָּר לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעַלְמִים: (דברים ה כה, פרשת ואתחנן).¹²

דברים רבה ז י, פרשת כי תבוא

"וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת...". מהו "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת"? אמר רבי יצחק: בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (שמות כד, ז)", אמר הקב"ה: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְכֶם זֶה לְהִסָּר לִירְאָה אֹתִי ... כָּל הַיָּמִים".¹³ שמענו ישראל ושתקו. אמר רבי יהודה בן לוי: למה הדבר דומה? לחֲבֵר¹⁴ אחד קשה שראה עכנא [נחש] אחת קשה. אמר: מי יוכל לחבור את זו? אמרו לו: ולא אתה החֲבֵר? הכל ממד! כך, כיון שאמר הקב"ה: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְכֶם זֶה לְהִסָּר ... כָּל הַיָּמִים", היה להם [לבני ישראל] לומר: ריבוננו של עולם, אתה תן! לפיכך אמר משה: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת".¹⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) סוף פרשה מא (תקעו)

¹¹ לאחר התוכחה הקשה בפרק כח בדברים, פותח פרק כט בדברי כיבושין רכים של משה לבני ישראל כשהוא מזכיר להם את "הַמִּסֶּטֶת הַגְּדֹלָה", "הָאֵתֶת וְהַמִּפְתִּיחַ (דברים כט, ב)", שאירעו לעם במצרים ובמדבר, מהם צריך היה העם ללמוד לקח ולשאוב אמונה וכוחות. בתוך דברים אלה, בא הפסוק שהבאנו, עליו נבקש לדרוש..

¹² פסוק זה (כה או כו בגלל הבדלים במסורה אם שני הדברות הראשונים הם פסוק אחד או שניים) נאמר לאחר הדברות של פרשת ואתחנן, כאשר בני ישראל יראים מהמעמד ואומרים: "וְעַתָּה לְמַה נָּמוֹת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אֲסִיפִים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַת אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וְנִתְּנוּ וְכוּ' " ומבקשים ממשה: "קִרְבֵּנוּ אֲתָה וְשִׁמְעַת אֶת כָּל אֲשֶׁר יֹאמֵר ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֶת תְּדַבְּרֵנוּ אֵלֵינוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשִׁמְעֵנוּ וְעֲשִׂינוּ" (שם לב: נשמע ונעשה). על כך אומר הקב"ה: "שִׁמְעֵתִי אֶת קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ" ומשם ממשיך לפסוק שלנו: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְכֶם זֶה לְהִסָּר לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים". האם יש קשר בין פסוקים אלה שבפרשת ואתחנן שבתחילת ספר דברים ובין הפסוק בפרשתנו: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת" שבסוף הספר? עפ"י פרשני המקרא שנראה בסוף דברינו, לא בהכרח. עפ"י המדרש יש ויש! משה מוכיח את בני ישראל: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְכוּ' ", הקב"ה מביע משאלה: "מִי יִתֵּן?" איך לא נחבר אותם?

¹³ הדגש בפסוק זה הוא לא רק על המלים "מִי יִתֵּן", אלא גם על הביטוי "כָּל הַיָּמִים" המביע משאלה ושאילה שההתעלות של הרגע הנשגב של מעמד הר סיני בו אמרו בני ישראל: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", תהפוך לנורמת חיים קבועה. שים לב שלמרות שהפסוק הוא בפרשת ואתחנן, הדרשן מעדיף את "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" שאחרי דברות יתרו (בפרשת משפטים) על פני "וְשִׁמְעֵנוּ וְעֲשִׂינוּ" שאחרי דברות ואתחנן. והרי אפשר ש"שמענו ועשינו" הוא תיקון לנעשה ונשמע שלאחריו בא חטא העגל כפי שהראינו בדברינו [שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד](#) בפרשת ואתחנן. הדרשה כולה, אגב, בנויה על שילוב פסוקים משלוש פרשיות שונות הקשורות במעמד הר סיני: משפטים, ואתחנן ופרשתנו. אין פסוקים ממעמד הר סיני בפרשת יתרו. האם זה מקרי?

א"ה. בפשוטו של מקרא אין הבדל בין נעשה ונשמע ובין ושמענו ועשינו. בשני המקראות לשון השמיעה היא קבלת הדברים והציות להם ולא שמיעת האוזן.

¹⁴ קוסם מאלף נחשים. אפשר שאזכור הנחש כאן איננו מקרי. ראה המדרש הבא ואזכור יצר הרע שם.

¹⁵ במקבילה בגמרא עבודה זרה דף ה ע"א הלשון חריפה עוד יותר: "תנו רבנן: מי יתן והיה לבבם זה להם – אמר להן משה לישראל: כפוי טובה בני כפוי טובה. בשעה שאמר הקב"ה לישראל: מי יתן והיה לבבם זה להם, היה להם לומר: תן אתה". מדרש דברים רבה ז י מציג נימה מפויסת יותר ומביע צער על הרגע שהוחמץ. הוא גם מסכים שאין בעצם הרבה מה לעשות. אפשר לרמוז, אפשר להביע משאלה, אפשר אפילו להצטער ולהרגיש נגב (ראה בהמשך). אבל את הצעד הראשון, את האמירה "תן אתה", את הבחירה, האדם צריך לעשות. כמאמר מדרש שיר השירים רבה פרשה ה סימן ג על הפסוק "קוֹל דוֹדִי דוֹפֵק (שיר השירים ה, ב)": "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו". ואם האדם לא עושה זאת, אזי הרגע המיוחד עבר והשעה הוחמצה – "וְדוֹדִי חָמַק עֶבֶר (שיר השירים ה, ו)". זו המשמעות של מתן כח הבחירה.

... בשעה שעמדו ישראל בסיני ואמר להם משה: מבקש הקב"ה ליתן לכם התורה. אמרו לו: רבינו משה, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. מיהו [ברם], מבקשים אנו לשמוע מפיו.¹⁶ אמר רב חנן בשם רבי אחא: ערבה לפני הקב"ה התשובה שהשיבו למשה ומיד נעקר כל יצר הרע שהיה בהם. הוא שהקב"ה אומר: "מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי" ... "לבם" אינו אומר אלא "לבכם" – יצר הטוב ויצר הרע שהיה בהם, נעשו שניהם לב אחד של יצר טוב.¹⁷ אמר רבי יוחנן: הקב"ה עומד ואומר: "מי יתן והיה לבכם זה להם". ולא לומר: הן של מי, לא שלך לעקור יצר הרע מבינותינו?¹⁸ שאילו שאלו אותה שעה ... שיעקר יצר הרע, היה נעקר מהם. אלא: "ולא נתן הי לכם לב לדעת" – אתמה!¹⁹

ירמיהו פרק כד פסוק ז

וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב לְדַעַת אֶתִּי כִּי אֲנִי ה' וְהָיוּ לִי לְעַם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי יָשׁוּבוּ אֵלַי בְּכָל לְבָבָם:²⁰

שיר השירים פרק ה פסוקים ב-1

קוֹל דְּוָדִי דוֹפֵק פֶּתַחַי לִי אֶחְזִיתִי רַעֲיִתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי ... קָמְתִי אֲנִי לְפֶתַח דְּוָדִי וְיָדִי נֹטְפוֹ מִזֶּרַע וְאֶעֱבְדֶתִי מִזֶּרַע עֵבֶר עַל כַּפּוֹת הַמְּנַעֵל: פֶּתַחַתִּי אֲנִי לְוָדִי וְוָדִי חִמַּק עֵבֶר נֶפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבְּרוֹ בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ קָרָאתִיו וְלֹא עָנָו:²¹

¹⁶ זו התוספת הראשונה של מדרש זה לעומת הקודם. מה שערב לקב"ה שאותו ביקש לשמר ועליו הוא אומר: "מי יתן והיה לבכם זה להם וכי", היא הבקשה של עם ישראל לשמוע דברים ישירות מפי הגבורה. וכבר נאמרו מדרשים רבים בנושא זה של שמיעה ישירות מפי הי מול השמיעה באמצעות משה, בפרט על הפסוק בפרשת כי תשא "וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה כְּלָתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ (שמות לא, יח)" (שמות רבה מא ג) ועל הפסוק משיר השירים "וַיִּשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ (שיר השירים א, ב)" (שיר השירים רבה א ב). ראה דברינו מעמד הר סיני – התגלות ופישרה בשבועות. אבל באמת, יש כאן קושי עם פשט הפסוקים. מהקטע בדברים פרק ה פסוק יט עד סוף הפרק, משתמע שאדרכא, הקב"ה משבח את בני ישראל על שנרתעו מקרבה יתירה מדי ובקשו לשמוע דברים באמצעות משה! ועל כך בהמשך.

¹⁷ כמו תינוק טרם שנולד (סנהדרין צא ע"א: "לְפֶתַח חֲטָאת רִבִּץ (בראשית ד, ז)".) מזכיר גם את דברי המשנה בברכות פרק ט משנה ה: "בכל לבבך – בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע". (רש"י דברים ו ה, פרשת שמע). הקשר של מתן תורה עם קריאת שמע איננו מקרי. כבר הראנו שקריאת שמע שאנו אומרים יום יום היא ה"נשמע ונעשה" שהוא התשובה ל"נעשה ונשמע" של מעמד הר סיני שהסתיים בחטא העגל. ראה דברינו [נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים וכן שוב [שמע ישראל הי אלהינו הי אחד](#) בפרשת ואתחנן.

¹⁸ הגרסה כאן קצת משובשת, אבל הכוונה ברורה. וצריך לתקנה עפ"י המדרש בדברים רבה שהבאנו ועפ"י הגמרא בעבודה זרה ה ע"א, כך: היה להם לומר: הן (או תן) בידך הוא לעקור יצר הרע מביננו ולגרום לכך שלבנו יישאר כפי שהוא היום כל הימים.

¹⁹ התוספת השנייה של מדרש זה היא פירוט ההחמצה. הוחמצה ההזדמנות לעקור את יצר הרע מן העולם. ליצור עולם שכולו טוב. לחזור לגן העדן טרם החטא הראשון. האמנם? כאידיאל נשגב אולי כן, אבל לא במציאות כפי שחז"ל רואים אותה בהרבה מקומות אחרים. ביטול היצר הרע מן העולם ועקירתו המוחלטת איננה אפשרית (ע"ז ה ע"א) ובאמת גם לא רצויה (יומא סט ע"ב, בראשית רבה ט ז). מה שאפשרי ונחוץ הוא שעבוד הרע והפיכתו לחלק מעבודת הבורא. וזה נושא שיש להאריך בו בפעם אחרת בע"ה.

²⁰ תחילת הפסוק "ונתתי להם לב לדעת אותי" מרמז שלעתיד לבוא הקב"ה כן יתן לנו דעת. מה שלא קרה במעמד הר סיני (או שאירע לרגע קצר) ושעליו משה קובל: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת", יקרה לעתיד לבוא. אבל סוף הפסוק: "כי ישובו אלי בכל לבם" מרמז שגם לעתיד לבוא בני האדם יצטרכו לעשות את הצעד הראשון. אם ישובו בכל לבם. ואז אולי אין צורך בלב חדש – הלב לדעת יבוא מהתשובה של האדם ולא מגבוה. ולא מצאנו מי מהמפרשים שפירש פסוק זה ואף ניסה לקשר אותו לפרשתנו.

²¹ ספר שיר השירים מלא החמצות של אהבת הרעיה והדוד (כנסת ישראל והקב"ה) שמתעוררת ונעלמת וחוזר חלילה. אהבה המסמלת, בין השאר, את הקץ הנסתר שחומק ועובר מנגד עינינו, את רגעי ההתעלות והשיא שאח"כ נמוגים באפרוריות היום-יום, היא האפרוריות שאם לא ייעדרו ממנה הכיסופים והתקווה, בוא תבוא ההתעלות הבאה ואולי גם הרגע "עד שתזפץ". עוד החמצה במדרש שיר

דברים ה כ-כז, פרשת ואתחנן²²

וַתֹּאמְרוּ הֵן הֲרֵאָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֵת כְּבוֹד וְאֵת גְּדֻלוֹ וְאֵת קִלּוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ ... אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַת אֵת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמָתָנוּ ... קִרְבֵּי אֲתָהּ וְשָׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ: וַיִּשְׁמַע ה' אֵת קוֹל דְּבָרֶיכֶם בְּדַבְּרֶכֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' ... הֵיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְרוּ: מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכֶם זֶה לְהֵס לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֵת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים ... לֵךְ אָמַר לְהֵס שׁוּבוּ לְכֶם לְאַהֲלֵיכֶם: וְאֲתָהּ פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי וְאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמָדָם:²³

דברים יח יד-יח, פרשת שופטים

כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲתָהּ יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מַעֲנִיִּים וְאֵל קִסְמִים יִשְׁמְעוּ וְאֲתָהּ לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ: נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֶנִי יָקִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלֶינוּ תִּשְׁמְעוּן: כָּל אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקֶּהֱל לֵאמֹר לֹא אֶסָף לְשִׁמְעַת אֵת קוֹל ה' אֱלֹהֵי וְאֵת הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוֹת: וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ: נָבִיא אָקִים לְהֵס מִקִּרְבְּ אַחֵיכֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ:²⁴

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ט

"וַיֹּאמְרוּ אֵל מִשֶּׁה דָּבַר אֲתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמַעָהּ". מגיד שלא היה בהם כח לקבל יותר מעשרת הדברות, שנאמר: "אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו". אלא: "קרב אתה ושמע". מאותה שעה זכו ישראל להעמיד מהם המקום נביאים, שנאמר: "נביא אקים

השירים רבה, ראה בראש פרשה ה שם תיאור ההחמצה הגדולה של תקוות שיבת ציון ובית שני כאשר רק מעטים עלו לארץ והרוב נשאר בבבל. ראה דברינו [עליות בית שני](#) בשיר השירים.
²² המדרשים לעיל מחברים את הפסוקים בפרשתנו (כי תבוא) עם הפסוקים בפרשת ואתחנן. "ולא נתן" עם "מי יתן". ואנו מבקשים לחבר את פסוקי פרשת ואתחנן עם הפסוקים בפרשת שופטים על נביא האמת. בשניהם חוזר הביטוי: "היטיבו אשר דברו".

²³ בקריאה של מכלול הפסוקים בדברים פרק ה, לא פסוק בודד, מתקבלת תמונה של עולם הפשט ותזכורת לכלל החשוב "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (דברינו [בפרשת וישב](#), וכן דברינו [בפרשת חיי שרה](#)). על מה אומר הקב"ה: מי יתן והיה לכם זה? על דברי העם שפחד מהאש הגדולה ומבקש שמשה יעמוד בינו ובין הקב"ה ויורה לו את החוקים ואת המשפטים. על כך אומר הקב"ה: "היטיבו כל אשר דברו: מי יתן והיה לכם זה להס ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים!" משאלה פשוטה, שאמנם גם היא לא תמיד התגשמה. שים לב שוב גם למילים "וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ" העומדות בניגוד ל"נעשה ונשמע" שכבר הזכרנו לעיל ועליו דנו בדברינו [נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים. אולי יש כאן גם חיזוק נוסף לכח של חכמים ולקביעה "לא בשמים היא" (דברים ל, יב).

²⁴ שוב "היטיבו אשר דברו!" במעמד הר סיני יראים בני ישראל מלהוסיף ולשמוע ישירות את הקב"ה, אחר שעפ"י מסורת חז"ל שמעו את שני הדברות הראשונים, והם מבקשים ממה שיעמוד בינם ובין הקב"ה. אם זהו רגע ההחמצה, הרגע שיכלו לשמוע הכל מפי הגבורה, לסלק כל יצר רע מהם ולהיות כמלאכים - אזי זו החמצה ראויה וטובה. כי היא הבסיס לנבואה שתקום בכל דור ותהיה המשכיות לנבואת משה. בכל דור יקום נביא שימשיך את נבואת משה ויורה לעם את הדרך, כולל "הוראת שעה" כשצריך. ומי הוא שביקש זאת? בני ישראל במעמד הר סיני, כאשר משה עמד בין בני ישראל לשכינה והם מבקשים: "קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו". התורה לא מפרשת בקשה זו כחד-פעמית, אלא כבקשה מתמדת ורעיון לדורות. בעקבות זה באו הפסוקים בפרשתנו: "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הֵיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבְרוּ: נָבִיא אָקִים לְהֵס מִקִּרְבְּ אַחֵיכֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶנוּ". בפרשתנו מוכיח משה את העם: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניכם לראות ואזניכם לשמע עד היום הזה". ואילו בפרשת שופטים קב"ה מתערב ואומר: "היטיבו אשר דברו" ומבטיח להם שבכל דור יקום נביא שימשיך את נבואתו של משה. ראה דברינו [כיצד נכיר בנביא אמת](#) בפרשת שופטים.

להס" - נביא עתיד אני להעמיד מהם. אלא שקדמו הם בזכות, שנאמר: "ויאמר ה' אלי הטיבו אשר דברו" - אשרי בני אדם שהמקום הודה לדבריהם.²⁵
שבת שלום
מחלקי המים
מים אחרונים: ראה תרגום יונתן בן עוזיאל ו"פירוש יונתן" על הפסוק: "ולא נתן הי לכם לב לדעת". המאיר עינינו בדברים אלה, ובקשר האפשרי לדברינו, יבורך.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא אל תמנעו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה <http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בגושיאים לשוניים
בכתובת: franklashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺

²⁵ ראה ברוח זו גם מדרש ספרי (פיסקא קעו) על פסוקים אלה: "בזו זכו שיעמדו להם נביאים ... כווננו לדעתי ... שבשכר יראה שיראו זכו שיעמדו להם נביאים". ובמקבילה במדרש תנאים לדברים יח טז: "באותה שעה זכו ישראל שיעמיד להן המקום נביאים ... אשריו לאדם שהמקום מודה לדבריו". ומהנביאים נמשכת השרשרת לחכמים שבכל דור, כלשון אבות דרבי נתן נוסח ב פרק א: "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לשופטים ושופטים לנביאים ונביאים לחגי ולזכריה ולמלאכי חגי זכריה ומלאכי מסרו לאנשי כנסת הגדולה". ומשעה שהגיע השרביט אל אנשי הכנסת הגדולה ומשם לחכמי בית שני, בנו אלה עולם מפואר של משנה, תוספתא ותלמודים ובהם מדרשים לתפארת. והקב"ה מודה לדבריהם ואומר: אֲשֶׁרִי שאלה הם בני ובוני.